

Яковенко А. В.,

*аспірант кафедри адміністративного та кримінального права юридичного факультету
Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара*

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ПРОБЛЕМАТИКИ ВИКОНАННЯ СУДОВИХ РІШЕНЬ ТА БЕЗДІЯЛЬНОСТІ ПОСАДОВИХ ОСІБ СУДУ ЩОДО РОЗГЛЯДУ СПРАВ

Анотація. Наукова стаття присвячена адміністративно-правовому аспекту проблем виконання судових рішень та бездіяльності посадових осіб суду щодо розгляду справ. Досліджується зарубіжний досвід щодо приведення до виконання судових рішень. Розглядається процесуальний порядок реалізації виконавчого провадження щодо стягнення зобов'язань, що передбачений законодавством, та особливості адміністративно-правових відносин, які виникають у даній сфері.

Ключові слова: процесуальний порядок, законодавство, порядок розгляду справ, виконання судових рішень.

Постановка проблеми. Незабезпечення своєчасного і належного виконання судових рішень є однією з найбільш нагальних проблем у сфері судочинства, які потребують невідкладного вирішення. Саме це питання порушується в більшості скарг проти України, що надходять до Європейського суду з прав людини. Динаміка кількості засуджених осіб за статтею 382 Кримінального кодексу України в Україні свідчить про відсутність дієвих механізмів з боку держави, які б забезпечили добровільне виконання рішень суду. Так, у 2013 році за цей злочин було засуджено 78 осіб, в 2014 році – 133 особи, а вже у 2015 році – 143 особи, що майже в 2 рази більше, ніж у 2013 році. Тому Україна повинна терміново прийняти комплексну стратегію щодо вирішення ситуації, за якої значна кількість остаточних судових рішень залишається невиконаною, а також упровадити ефективні внутрішні засоби правового захисту.

Метою статті є висвітлення проблем щодо виконання судових рішень та бездіяльності посадових осіб суду щодо розгляду справ.

Досягнення даної мети передбачає вирішення таких завдань:

- вивчення особливостей провадження у справах щодо виконання судових рішень;
- пошук науково обґрунтованих пропозицій та механізмів щодо покращення законодавства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ст. 55 Конституції України проголошує право особи на судовий захист прав і свобод, в тому числі право на оскарження до суду незаконних дій і рішень органів державної влади і місцевого самоврядування, а також їх посадових осіб [1].

Питанням адміністративного судочинства значну увагу приділяли такі вчені, як Н. Саліщева, В. Сорокін, Б. Лазарев, Ю. Козлов, Ю. Старілов. Нові тенденції відображені у працях В. Авер'янова, А. Селіванова, В. Стефанюка, Ю. Педько, І. Бордіна, О. Кузьменка, В. Перепелюк, М. Тищенко та ін.

Відповідно до Резолюції Парламентської Асамблеї Ради Європи 1787 (2011) від 26 січня 2011 року «Виконання рішень Європейського суду з прав людини» існування основних системних недоліків, які викликають велику кількість повто-

рюваних висновків щодо порушення Конвенції, пов'язані, зокрема, із хронічним невиконанням рішень національних судів.

У Резолюції підкреслюється, що Україна повинна терміново розробити та прийняти комплексну стратегію щодо вирішення ситуації, за якої значна кількість остаточних судових рішень залишається невиконаною, а також запровадити ефективні внутрішні засоби правового захисту.

Керуючись практикою Європейського суду з прав людини, відзначимо, що виконання судових рішень розглядається як невід'ємна частина судового розгляду в розумінні статті 6 Конвенції.

У свою чергу, державою вже здійснено певні кроки до вирішення цієї проблеми. У тому числі, відповідно до судової реформи 2010 року, ініційованої Президентом України, відповідними змінами до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» від 7 липня 2010 року було вирішено проблему затягування строків розгляду справ. Венеціанська комісія у своєму Висновку від 18 жовтня 2010 року щодо Закону «Про судоустрій і статус суддів» позитивно відзначила внесені зміни.

У свою чергу, другим етапом вирішення питання стало прийняття 16 лютого 2014 року низки законів Верховною Радою України, якими, в тому числі, було внесено зміни до Кримінального кодексу України та посилено кримінальну відповідальність за невиконання рішення суду.

При наданні адвокатських послуг у цивільному, адміністративному чи господарському процесі неодноразово на практиці доводиться зустрічатися з проблематикою виконання судових рішень, які набрали законної сили. Виграти справу – це лише половина шляху. Інша частина – це забезпечення швидкого та результативного виконання рішення суду, яке набрало законної сили. У тому числі проблема стосується не лише процедури організації такого виконання, але й відсутності співрозмірної відповідальності особи, яка зобов'язана виконати рішення, що набрало законної сили і про яке їй стало відомо.

Як показує практика, рішення суду, що набрали законної сили, не виконуються не лише пересічними громадянами, але й посадовими особами органів державної влади.

Таке посилення відповідальності за невиконання рішень суду однозначно дасть позитивний результат у вирішенні проблеми ухилення від виконання, а також дозволить адвокатам більш ефективно забезпечити результат при наданні правової допомоги клієнтам. Також посилення відповідальності однозначно спонукатиме до негайного виконання рішень судів, що набрали законної сили, не чекаючи процедури виконавчого провадження.

Зазначені реформи судової системи безперечно підвищать рівень судового захисту прав осіб та зростання рівня довіри громадян як до судової системи, так і до адвокатури в цілому.

Невиконання судового рішення іншою, крім службової, особою може потягнути кримінальну (зокрема, у випадках, пе-

редбачених ст. ст. 164, 165, 389, 390, 393, 395) або адміністративну відповідальність (ст. ст. 185-6, 186-5 КУпАП) [5; 6; 7].

Суб'єктивна сторона злочину за ст. 382 ККУ характеризується прямим умислом. Кваліфікуючими ознаками злочину закон визначає: 1) вчинення його службовою особою, яка посилає відповідальне чи особливо відповідальне становище або 2) особою, раніше судимою за цей злочин, а також 3) заподіяння істотної шкоди охоронюваним законом правам і свободам громадян, державним чи громадським інтересам або інтересам юридичних осіб (ч. 2 ст. 382) [7].

Злочинне невиконання судового рішення, відповідальність за яке передбачена ст. 382, слід відрізнити від правопорушення, передбаченого ч. 1 ст. 185-6 КУпАП (залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду чи окремої постанови судді або невжиття заходів до усунення зазначених в них порушень закону, а так само несвоєчасна відповідь на окрему ухвалу суду чи окрему постанову судді) за предметом правопорушення (у ст. 382 ККУ йдеться про рішення, вирок, ухвалу або постанову суду, тоді як у ст. 185-6 КУпАП – про окрему ухвалу суду або окрему постанову судді) і за ознаками об'єктивної сторони, і від правопорушення, передбаченого ст. 186-5 КУпАП (керівництво об'єднанням громадян, яке примусово розпущено за рішенням суду, але продовжує діяти, а так само участь у діяльності такого об'єднання) – за об'єктом, суб'єктом і об'єктивною стороною [5].

Що стосується адміністративної відповідальності, то вона настає за залишення посадовою особою без розгляду окремої ухвали суду чи окремої постанови судді або невжиття заходів до усунення зазначених у них порушень закону, а так само за несвоєчасну відповідь на окрему ухвалу суду чи окрему постанову судді (ст. 185-6 КУпАП), – що тягне за собою накладення штрафу.

Відповідальність за цією статтею буде нести спеціальний суб'єкт – посадова особа. Це також примушує посадову особу вчасно розглянути, вжити відповідних заходів щодо усунення порушень і дати відповідь суду (судді) про розгляд окремої ухвали суду чи окремої постанови судді.

Цивільна відповідальність настає за завдання шкоди невиконанням судового рішення, тобто шкода, завдана фізичній або юридичній особі незаконними рішеннями, дією чи бездіяльністю органу державної влади або органу місцевого самоврядування (ст. 1173 ЦК), відшкодовується за загальними правилами, встановленими цивільним законодавством України.

У зв'язку із вступом в силу нового закону «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 № 2453-VI [10] внесено зміни до статті 382 Кримінального Кодексу України, відповідно до якої тепер боржнику (зараз вже не тільки службовій особі, як було раніше, але й фізичній особі-громадянину) за невиконання рішення суду загрожує кримінальна відповідальність. Ця новела призводить до можливості життя державними виконавцями більш дієвих заходів з метою повного та фактичного виконання рішень судів.

Хоча і раніше відповідно до ч. 2 ст. 88 Закону України «Про виконавче провадження» у разі наявності ознак злочину в діях особи, яка умисно перешкоджає виконанню рішення чи іншим чином порушує вимоги законодавства про виконавче провадження, державний виконавець складає акт про порушення і надсилає до відповідних правоохоронних органів подання про притягнення винної особи до кримінальної відповідальності [11].

Відповідно до ст. 124 Конституції України всі судові рішення є обов'язковими до виконання на всій території України [1].

Примусове виконання рішень покладається на державну виконавчу службу.

За невиконання рішень судів чинним законодавством передбачена адміністративна та кримінальна відповідальність за невиконання вимог державного виконавця та порушення вимог Закону України «Про виконавче провадження».

Згідно зі ст. 89 Закону України «Про виконавче провадження» у разі невиконання без поважних причин у встановлений державним виконавцем строк рішення, що зобов'язує боржника виконати певні дії, та рішення про поновлення на роботі державний виконавець виносить постанову про накладення штрафу на боржника – фізичну особу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що на теперішній час становить від 170,00 грн. до 340,00 грн.; на посадових осіб – від десяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що на теперішній час становить від 170,00 грн. до 680,00 грн.; на боржника – юридичну особу – від сорока до шістдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що на теперішній час становить від 680,00 грн. до 1020,00 грн., та встановлює новий строк для виконання [11].

У разі повторного невиконання рішення боржником без поважних причин державний виконавець у тому ж порядку накладе на нього штраф у подвійному розмірі та звертається до правоохоронних органів з поданням про притягнення боржника до кримінальної відповідальності відповідно до закону.

Підставою для направлення подання про притягнення особи до кримінальної відповідальності за ознаки злочину, передбаченого ст. 382 Кримінального кодексу України за умисне невиконання рішення суду, є відкриття боржником нових рахунків у банківських установах після винесення державним виконавцем постанови про арешт коштів боржника.

Підстави для притягнення особи до кримінальної відповідальності за ознаки злочину передбачає ст. 388 Кримінального кодексу України: за розтрату, відчуження, приховування, підміну, пошкодження, знищення майна або інші незаконні дії з майном, на яке накладено арешт, із заставленим майном або майном, яке описано, чи порушення обмеження (обтяження) права користуватися таким майном, здійснене особою, якій це майно ввірено, а також здійснення представником банку або іншої фінансової установи банківських операцій із коштами, на які накладено арешт.

Визначаючи обов'язковість судових рішень, слід звернути увагу, що законодавець встановлює не тільки заходи процесуального примусу забезпечення адміністративного судочинства, а й юридичну відповідальність учасників адміністративного процесу за невиконання чи недобросовісне виконання судових рішень, тим самим забезпечує державний примус щодо охорони суспільних відносин у публічній сфері.

Невиконання судового рішення тягне за собою кримінальну, адміністративну, цивільну, дисциплінарну відповідальність та застосування штрафних санкцій.

З практики Європейського суду з прав людини випливає, що проблеми надмірної тривалості провадження і затримок у виконанні судових рішень переважно пов'язані зі структурними проблемами в організації судової системи.

На сьогодні в Україні незбалансоване, суперечливе та невживане законодавство містить значну кількість нічим не забезпечених в економічному сенсі гарантій, які неможливо виконати через обмеженість ресурсів, якими володіє держава. Неможливість виконання судових рішень у таких випадках є

похідною, вторинною проблемою, наслідком незбалансованості законодавства.

Маються на увазі такі проблемні питання, як:

– непередбачення в державному бюджеті коштів для виплат, бюджетне фінансування яких гарантовано законодавством, зокрема компенсацій, пільг, надбавок тощо;

– встановлення законодавчими актами мораторіїв на примусову реалізацію майна, що унеможливило виконання судових рішень, або ж зупинення виконавчого провадження щодо певних категорій підприємств.

Проте, крім системних проблем законодавчого характеру, існують недоліки і в роботі самої Державної виконавчої служби України. Про це свідчать чисельні скарги осіб на рішення, дії або бездіяльність державних виконавців чи інших посадових осіб цієї служби. Крім того, їх динаміка свідчить про погіршення ситуації, пов'язаної з процедурою виконання судових рішень.

Висновки. Необхідно розробити цілісну державну стратегію вирішення цієї глобальної для України проблеми, яка потребує докладання зусиль усіх гілок влади, з урахуванням європейських стандартів, практики Європейського суду, а також рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи: Rec (2003) 16 щодо виконання рішень адміністративних і судових органів у галузі адміністративного права, а також Rec (2003) 17 щодо примусового виконання.

Вирішення цієї проблеми забезпечить не лише зменшення надходження справ до Європейського суду та виплати компенсацій за його рішеннями з державного бюджету України, а й підвищить рівень судового захисту прав осіб, зростання рівня довіри громадян як до судової системи зокрема, так і до державної влади в цілому.

Література:

1. Конституція України зі змінами від 01 січня 2005 року // Відомості Верховної Ради України від 23.07.1996 – 1996 г. – № 30. – Ст. 141.
2. Международный Пакт о гражданских и политических правах от 16 декабря 1966 г. // Законы Украины, Международные договоры Украины. Том 14. – К., 1998. – С. 713–728.
3. Закон України «Про судоустрій України» від 5 червня 1981 р (ст. ст. 20-54, 64).
4. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
5. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 07.12.1984 № 8073-X (станом на 17.08.2014) // Відомості Верховної Ради УРСР. – 1984. – № 51. – Ст. 1122.
6. Кримінально процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 25. – Ст. 131.

7. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 25. – Ст. 131.
8. Про запобігання корупції : Закон України від 14.10.2014 № 1700-VII р. // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2014. – № 49. – Ст. 2056.
9. Про державну службу : Закон України від 16 грудня 1993 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 52. – Ст. 490.
10. Про судоустрій і статус судів України : Закон України від 07.07.2010 // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2010. – № 41–42, 43, 44–45. – Ст. 529.
11. Про виконавче провадження : Верховна Рада України ; Закон (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, № 24, ст. 207) поточна редакція – Редакція від 28.12.2015.
12. Про прокуратуру : Закон України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : zakon1.rada.gov.ua.
13. Про Національну поліцію : Закон України від 2 липня 2015 року № 580-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

Яковенко А. В. Адміністративно-правовий аспект проблематики исполнення судових рішень и бездеятельности должностных лиц суда в вопросах рассмотрения дел

Аннотация. Научная статья посвящена административно-правовому аспекту проблем исполнення судових рішень и бездействия должностных лиц суда относительно рассмотрения дел. Исследуется зарубежный опыт по приведению в исполнение судебных решений. Рассматривается процессуальный порядок реализации исполнительного производства по взысканию обязательств, предусмотренный законодательством, и особенности административно-правовых отношений, которые возникают в данной сфере.

Ключевые слова: процессуальный порядок, законодательство, порядок рассмотрения дел, исполнение судебных решений.

Yakovenko A. Administrative and legal aspect concerns the execution of judgments and inactivity officers of the court in matters of cases

Summary. The scientific article is devoted to the administrative legal aspect of the problems of execution of court decisions and omissions of the officials of the court regarding the disposition of cases. Studied foreign experience in the enforcement of judicial decisions. Discusses the procedural order of implementation of Executive production on collection of the obligations provided by the legislation, and features of administrative-legal relations that arise in this area.

Key words: procedure, legislation, proceedings, execution of court decisions.